

صحنه‌ای به وسعت شعر، بازی، نمایش

افسانه شعبان‌نژاد

اشاره:

در طول بیست و چهار سالی که برای کودکان نوشته‌ام، همواره به دیدارشان در کتابخانه‌ها، کودکستان‌ها، مدرسه‌ها و شهرهای گوناگون رفته‌ام و در واقع با آن‌ها زندگی کرده‌ام و تلاش‌م این بوده که کودکان را هر چه بیشتر و بهتر بشناسم، به دنیای‌شان نزدیک‌تر و با نیازها و علایق آن‌ها آشنا شوم.

در همه دیدارها و شعر و قصه‌خوانی‌هایی که با آن‌ها داشته‌ام، متوجه شدم از آثاری که در آن‌ها به عناصر موجود در ادبیات فولکلور توجه شده، بیشتر از گونه‌های دیگر علاقه داشته‌اند. کودکان بدون آن که از آن‌ها بخواهیم، با آثاری از این دست همراهی می‌کردند و همراه با اشعاری که برای‌شان می‌خواندم، دست می‌زدند، ریتم می‌گرفتند و بازی می‌کردند؛ گویی کلام به تنهایی برای آرایه حس و ابزار وجودشان کافی به نظر نمی‌رسید.

بعدها هنگامی که برای همکاری با پروژه پیش دبستان دعوت شدم، در کارگاه‌های «برنامه‌ریزی چند بعدی» با شیوه‌ای خاص از برنامه‌ریزی هنری و علمی آشنا شدم. این برنامه‌ریزی با «دیدگاه کل‌نگر»، بر خلق آثار تلفیقی و چند رسانه‌ای برای کودکان تأکید دارد. با اتکا به تجارب قبلی و آشنایی با این برنامه‌ریزی، دریافتم آن دسته از آثار که تا به حال مورد توجه خاص کودکان قرار گرفته‌اند، آثاری هستند که از موهبت تلفیق برخوردار بوده‌اند. علت این توجه را می‌توان در موارد یاد شده زیر جست و جو کرد:

- کودکان به شعر توجه دارند؛ زیرا شعر علاوه بر کلام، ریتم و آهنگ دارد. کلمات همراه با ریتم، شادشان می‌کند و می‌توانند با آن دست بزنند و شادی کنند. لذا عمق درک و حس آن را در رفتار کودکان می‌توان مشاهده کرد.

- کودکان به شعرهایی که روایی هستند و قصه‌ای در دل دارند، بیشتر علاقه نشان می‌دهند.
- کودکان به شعرهایی که در دل آن‌ها نوعی بازی و حرکت نهفته است و آنان می‌توانند در خواندن آن مشارکت کنند و بازی و فعالیت داشته باشند و آن را نمایش دهند، علاقه بیشتری نشان می‌دهند.
- کودکان آثاری را که تلفیقی از بازی، شعر و نمایش است و در صورت امکان، موسیقی آن‌ها را همراهی می‌کند، دوست دارند و با این گونه آثار احساس نزدیکی بیشتری می‌کنند. این دست آثار، به نیازها و علایق آن‌ها بیشتر پاسخ می‌دهد و آن‌ها را در سرگرم شدن و همین‌طور یادگیری بهتر و بیشتر یاری می‌کند. لذا با توجه به تجربه‌های شخصی، موضوع پایان‌نامه‌ام را «آثار تلفیقی و جذابیت‌های آن بر اساس برنامه‌ریزی چند بعدی و خلق آثار تلفیقی جدید» و بررسی میدانی این آثار قرار دادم. متن حاضر، فشرده‌ای از پایان‌نامه مذکور با راهنمایی خانم سیمین امیریان و مشاوره خانم دکتر پروین سلاجقه است.

بدون شک، این خلاصه نمی‌تواند آن‌طور که باید، حق مطلب را ادا کند. امیدوارم خوانندگان کاستی‌ها را ببخشایند.

کودکان سرشار از تحرک و انرژی و کنجکاوی و شادی‌اند و ذهنی خلاق و خیال‌پرداز دارند. کودک جست و خیز می‌کند، بالا و پایین می‌پرد و با ذهن خلاق خود، به آنچه در اطرافش وجود دارد، جان می‌دهد و با آن ارتباط برقرار می‌کند. او با عروسک‌ها و همبازی‌های خود، به ایفای نقش و اجرای نمایش می‌پردازد (مثل خاله بازی)، ترانه می‌خواند و ترجیح‌بند‌های تکرار شده را بارها و بارها به زبان می‌آورد.



از «بازی»،
تعریف‌های مختلفی
شده است که مثلاً
بازی، گونه‌ای
سرگرمی و تفریح
کوکانه یا به منزله
نوعی رفتار،
برای بیان
خواسته‌های درونی
کودک است،
رفتار کودک
موقعی که اجبار و
وظیفه نداشته و
برای او شادی و لذت
همراه داشته باشد،
بازی است و یا
بازی وسیله‌ای است
برای سازندگی کودک.
او از طریق بازی
یاد می‌گیرد،
ابداع و تجربه کند.

او با مورچه، صندلی، قاشق و چنگال ارتباط می‌گیرد و با آن‌ها حرف می‌زند. با توجه به خصوصیات کودکانه او، باید به دنبال بررسی فعالیت‌هایی باشیم که برایش جذاب و دلپذیرند. بازی، شعر، نمایش و موسیقی از جمله فعالیت‌هایی است که برای کودکان جذابند و هر کدام به نوبه خود، پاسخگوی بخشی از نیازهای کودکانه اوست. از «بازی»، تعریف‌های مختلفی شده است که مثلاً بازی، گونه‌ای سرگرمی و تفریح کوکانه یا به منزله نوعی رفتار، برای بیان خواسته‌های درونی کودک است، رفتار کودک موقعی که اجبار و وظیفه نداشته و برای او شادی و لذت همراه داشته باشد، بازی است و یا بازی وسیله‌ای است برای سازندگی کودک. او از طریق بازی یاد می‌گیرد، ابداع و تجربه کند و غیره.

کودک از طریق بازی (چه به صورت آگاه و چه ناخودآگاه) مهر و علاقه، خشم و کینه، تنش‌ها، ناکامی‌ها، ناامنی‌ها، ترس‌ها، آشفتگی‌ها و سردرگمی‌های خودش را به نمایش می‌گذارد.

دوره کودکی را یادم هست که عروسک‌هایی با پارچه درست می‌کردیم که به لهجه کرمانی، به آن‌ها «لوپتو» می‌گفتم. در بازی ما، مثل همه بازی‌های کودکانه، عروسک‌ها جان داشتند. روی یک آجر با گل برای آن‌ها خانه می‌ساختیم. یکی از بچه‌هایی که با من بازی می‌کرد، همیشه عروسک‌هایی فقیر داشت. عروسک‌هایش ناراحت بودند، لباس نداشتند، خانه خوبی نداشتند، گریه می‌کردند و گاه به خانه عروسک‌های من می‌آمدند و کمک می‌خواستند (او دوست داشت که چنین باشد). حالا وقتی به آن دوران برمی‌گردم، می‌بینم او بازیگر تمام چیزهایی بود که در زندگی واقعی خودش حس و لمس کرده بود. او در خانه‌ای زندگی می‌کرد که پدر نداشت. همه فقیر بودند و شاید تمام لحظه‌هایشان با آه و افسوس و غم می‌گذشت.

از میان انواع بازی‌ها، بازی‌های تخیلی و بازی‌های نمایشی بیشتر مورد توجه کودکان کم سن و سال است. این گونه بازی‌ها قوه تخیل کودک را برمی‌انگیزد و دیدش را نسبت به آن چه در اطرافش می‌گذرد، متفاوت می‌کند. اگر به دوران کودکی خودمان برگردیم، می‌بینیم وقتی قرار بود خاله بازی کنیم، اشیای دور و بر ما فرق می‌کردند و به ناگاه مشکل آن‌ها عوض می‌شد. برگ‌های پهن یک درخت چنار، بشقاب می‌شد و سایه‌های زیر درخت، تبدیل می‌شد به یک خانه خوب و امن، گیل‌اس‌ها، گوشواره و گل‌های سفید باغچه، تاج عروس و...

و چه قدر دیدنی است نگاه کردن به کودکی که فارغ از همه چیز، سوار بر دسته جارو شده و پتیکو پتیکو در خانه که برای او و در خیال او دشتی سرسبز است، اسبش را می‌دواند و می‌رود و یا کودکی که بر یک قابلمه بزرگ سوار شده یک، سینی را به عنوان فرمان ماشین در دست دارد و بوق‌زنان از جاده‌های خیالی خود عبور می‌کند.

یکی دیگر از فعالیت‌های جذاب کودکان شعر است. افلاطون می‌گوید: «شعر و موسیقی مهم‌ترین جزء تربیت است؛ زیرا وزن و آهنگ آسان‌تر و سریع‌تر از هر چیزی در اعماق روح آدمیان راه می‌یابد.»

شعر کودک از بازی‌های لذت‌بخش با واژه‌ها شروع می‌شود: اتل متل توتوله، جم جمک برگ خزون، تاناتی تی و... و بعد کم‌کم به بیان رویدادهای شگفت‌انگیز و طرح تلاش‌های روزانه، از زاویه دید کاملاً تازه و شنیدنی می‌انجامد. شعر به کودک می‌آموزد که به شیوه‌ای نو به ظرفیت‌های جهان به قاصدک‌ها، شاپرک‌ها و غیره نگاه کند:

قاصدک بیا / باز از آسمان / در حیات ما / لحظه‌ای بمان / شاپرک پوشیده بود / کفشی از گلبرگ زرد / ناگهان
خار گلی / کفش او را پاره کرد

شعر برای کودک، شادی به همراه می‌آورد و به او یاد می‌دهد که مثلاً ماه نه تنها روشن است، بلکه می‌تواند شبیه یک ظرف شیر و یا یک سینی نقره‌ای باشد:

لی لی لی حوضک
شب شد و ماه یواشکی
افتاد تو حوضک

این یکی گفت: قشنگ است
این یکی گفت: سینی نقره رنگ است
این یکی گفت: شاید که ظرف شیر است...

یکی از ارزش‌های شعر، ترغیب کودکان به همذات پنداری با شخصیت‌ها و موقعیت‌هاست. شعرهای روایی از این دید، بسیار کارساز است. بسیاری از کودکان شعرهای روایی را ترجیح می‌دهند. یکی از راه‌های افزایش لذت کودکان از موقعیت‌های موجود در شعر، اجرای نمایشی آن است. دوست‌داشتنی‌ترین شعرها برای کودکان، شعرهای طنزآمیز، آن هم دربارهٔ حیوانات است:



زنگوله‌پا کنار جو راه می‌ره / زیر درختان هلو راه می‌ره / جست می‌زنه روی دو پا / می‌زنه زیر شاخه‌ها / از رو درخت چند تا هلو / گیر می‌کند به شاخ او / باغ هلو که ساکنه همیشه / پر از سروصدا و خنده می‌شه / زنگوله‌پا باغ رو به هم می‌زنه / شده درختی که قدم می‌زنه و مطالب بی‌شمار دیگری از شعر. پس شعر نیز یکی دیگر از فعالیت‌های جذاب کودکان است و در بیشتر بازی‌های کودکان، به نوعی شعر وجود دارد: آسیاب بچرخ، گرگم و گله می‌برم، اتل متل توتوله، دختره اینجا نشسته گریه می‌کنه، زاری می‌کنه و...

بچه‌ها از موسیقی نیز بسیار خوش‌شان می‌آید. بشر همواره از موسیقی، برای ابراز و بیان افکار و احساسات خود استفاده کرده است. ریتم نخستین رکن موسیقی، قبل از تکلم وسیله آرامش و نیایش بشر بوده. بشر اولیه از طریق آواها و حرکات موزون و مراسم و بایکوبی، به ترس‌ها، غم‌ها، شادی‌ها و آمال و آرزوهای خودش مجال بروز می‌داده و احساسات خود را جاری می‌کرده است.

موسیقی نوعی محرک احساسی قوی و تجربه‌ای چندحسی است؛ اصوات آن شنیده و ارتعاشات آن احساس می‌شود و اجرای زندهٔ آن، بینایی را تحریک می‌کند. موسیقی با ایجاد تحریکاتی که نمی‌توان از آن چشم‌پوشی کرد، توجه افراد را جلب می‌کند - دیده‌ایم بچه‌های کوچکی را که تازه ایستادن یاد گرفته‌اند، با صدای دست زدن ما و یا شنیدن موسیقی، خودشان را تکان می‌دهند و احساس خود را از شنیدن اصوات موسیقی در معرض نمایش می‌گذارند.

کودک اولین تم‌های موسیقی را با شنیدن ضربان قلب مادرش، وقتی جنین است، تجربه می‌کند و آرامش می‌گیرد. بعد صدای لالایی خواندن مادر را می‌شنود و سپس در بازی‌ها، باز موسیقی همراهش است. بعد در مدرسه، خانه، خیابان و میهمانی‌ها و حتی در طبیعت، موسیقی با او همراه می‌شود. بازی‌های موزیکال، اولین تجربه اجتماعی است که کودک در آن تمایل خودش را به مشارکت و سهیم بودن با دیگران بروز می‌دهد.

فعالیت در زمینهٔ موسیقی، سبب رشد قوهٔ تخیل و ایجاد نظم عملی و ذهنی و رشد خلاقیت و سرانجام، موجب رشد شناختی کودک می‌شود. موسیقی می‌تواند کودک را در بهتر شنیدن و بهتر تکلم کردن کمک کند. موسیقی می‌تواند در کنار همهٔ رشته‌های هنری قرار گیرد و کودک را جذب قصه‌گویی، قصه‌خوانی، نمایش و بازی‌های کودکان کند.

بعد از بازی، شعر و موسیقی، یکی دیگر از فعالیت‌های جذاب کودکان، نمایش است. لغت‌نامهٔ آکسفورد، نمایش را به عنوان یک بازی مرحله‌ای و مجموعه‌ای از اتفاقات نمایش گونهٔ تأثیرگذار و قابل توجه تعریف می‌کند. نمایش روش طبیعی یادگیری در کودکی است و این روش یادگیری را می‌توان در کودکان و حیوانات دید. ما می‌توانیم این طرز طبیعی یادگیری را در اولین پرواز جوجه‌های پرنده ببینیم. نمایش، امکانی خودجوش و ذاتی برای کودک است. بازی‌های کودکان نشان‌گر این نکته است که نمایش از کودک جداشدنی است. کودک و نمایش

کودک اولین تم‌های موسیقی را با شنیدن ضربان قلب مادرش، وقتی جنین است، تجربه می‌کند و آرامش می‌گیرد. بعد صدای لالایی خواندن مادر را می‌شنود و سپس در بازی‌ها، باز موسیقی همراهش است. بعد در مدرسه، خانه، خیابان و میهمانی‌ها و حتی در طبیعت، موسیقی با او همراه می‌شود.



دو مقوله جداناپذیرند. کودکان می‌توانند مدت‌های مدیدی با نمایش سرگرم شوند. آن‌ها در نمایش غرق می‌شوند، با شخصیت‌های آن ارتباط برقرار می‌کنند و یا اگر خودشان نقشی بر عهده دارند، واقعا خودشان را در جایگاه شخصیت مورد نظر قرار می‌دهند.

کودک می‌تواند با کمک نمایش، همکاری افراد مختلف برای به نتیجه رساندن کار، حل مشکل و یا تصمیم‌گیری آزادانه را تجربه کند. او می‌تواند دیالوگ‌ها را تمرین و اصلاح کند و روش گوش دادن مفید را یاد بگیرد. نمایش برای کودک خردسال، ابزار بازی است و بازی نیز وسیله زندگی کودک در اصل، کودک زندگی را از طریق نمایش، بازی می‌کند. بازی، شعر، نمایش و موسیقی (ایرایی کودکانه)، از فعالیت‌های مورد علاقه کودکان است که در تلفیق، چیزی فراتر از جمع ویژگی هر نوع را دربر خواهد داشت. این ویژگی زمینه‌های مناسب در پرورش کودکان را به دلیل نزدیک بودن به زندگی کودک که تلفیقی طبیعی از هنر و علم است، فراهم می‌کند. این همان تحقق یادگیری چند بعدی عمیق، توسط کودکان است.

بازی به طور طبیعی فعالیتی است که از طریق آن، زمینه‌های کشف و برقراری ارتباط قوی با محیط برای کودک فراهم می‌شود. شعر و ترانه به دلیل داشتن ریتم، تکرار، جملات کوتاه و موزون و موسیقی نهفته در آن، سازگاری بیشتری نسبت به دیالوگ‌های رسمی با دنیا و حال و هوای کودکان دارد و نمایش در ساده‌ترین و کودکانه‌ترین شکل آن، همان «وانمودبازی» یا «خاله‌بازی» مرسوم کودکان است که الگوها و نقش زندگی بزرگسالی از طریق آن تمرین می‌شود و تم‌های ملایم و موسیقی، روحیه کودکان را مهربان و آرام می‌سازد و تم‌های شاد، باعث سرزندگی و تحرک و نشاط می‌شوند. تلفیق مناسب این نوع فعالیت‌ها، بهترین زمینه‌ها را در پرورش حداکثر ابعاد وجود کودکان فراهم می‌کند.

در بررسی پیشینه علمی و هنری آثار تلفیقی، به این نتیجه می‌رسیم که ادبیات شفاهی می‌تواند به منزله پیشینه هنری این گونه آثار قرار گیرد. بهترین و زیباترین نوع تلفیق را می‌توانیم در ادبیات شفاهی جست و جو کنیم. گاه تنها مخاطب ویژه برخی از انواع ادبیات شفاهی، کودکان بوده‌اند. در ایران بخش بزرگی از ادبیات شفاهی، ادبیات ویژه کودکان است. ترانه‌های بازی، بخشی از ادبیات شفاهی است که غالباً توسط کودکان اجرا و در میان بزرگ‌ترها نیز در اجتماعات و مجالس جشن و سرور خوانده می‌شوند. بعضی از این ترانه‌ها می‌تواند توسط دو نفر یا چندین نفر اجرا شود. از انواع این ترانه‌ها می‌توان به ترانه‌های اتل متل، اشتر اشترم، به مرغ زردی داشتیم، لی لی لی حوضک و غیره اشاره کرد.

از این گونه ترانه‌های بازی که تلفیقی از شعر، بازی و نمایش است. زیاد به چشم می‌خورد. گذشتگان ما به تلفیق و تأثیر آن به خوبی آگاه بوده‌اند و امروزه نیز گامی به سوی پیوند علم و هنر و خلق آثار در این دو حیطه برداشته شده است. برنامه‌ریزی چند بعدی در سال‌های اخیر، به خلق آثار تلفیقی فراوانی منجر شده است. در این نوع برنامه‌ریزی، روش‌ها و چارچوب‌های یادگیری، در بُعد فعالیت‌ها پیش‌بینی شده است.

زیرا کودک از طریق فعالیت می‌آموزد و توجه به آموزش کودک محور، ملاک انتخاب این بعد است. این فعالیت‌ها، قالب هنری دارند و شعر و سرود، موسیقی، نقاشی و کاردستی، نمایش و موسیقی و... را شامل می‌شوند. در فعالیت‌های خلاق کودک محور، مربیان در مقام راهنما عمل می‌کنند و راه تحمیل رفتار بزرگسالانه، در فعالیت خلاق کودک بسته می‌شود.

مربی در این گونه برنامه‌ریزی، از اندیشه‌های بالقوه کودکان الهام می‌گیرد. او در عوض این که ماشین پاسخگو یا مجری انعطاف‌ناپذیر هدف‌ها و فعالیت‌ها باشد، مشاهده‌کننده، شنونده، برانگیزنده، پرسش‌گر، مؤلف و یاور و همراه کودک در یادگیری و فعالیت هنری آنان و همکار پژوهشی و هنری کودک (یعنی پژوهشگر) است.

توصیه‌های که برنامه‌ریزی چند بعدی به بزرگسالان می‌کند، توقف نکردن در یک بعد و توجه به پرورش کل شخصیت کودک (کنش، علائق، توانایی، رغبت، دانش، مهارت، نگرش و...)، توجه به تولید مواد خواندنی، دیداری، شنیداری برای کودکان، توجه بیشتر به پرورش کل شخصیت کودک، ایجاد شرایط مناسب برای آموزش سیستماتیک و کار پروژه‌ای، به منظور سامان‌دهی علم و هنر و خلق آثار جدید، قوی‌تر شدن پیوند میان علم و هنر در عرصه یادگیری، برقراری ارتباط میان ادبیات شفاهی و مدرن است که زمینه‌ای برای آثار ماندنی برای کودکان خواهد بود.

**کودکان آثاری را که
تلفیقی از بازی، شعر
و نمایش است و در
صورت امکان،
موسیقی آن‌ها را
همراهی می‌کند،
دوست دارند و با این
گونه آثار احساس
نزدیکی بیشتری
می‌کنند.**

بررسی آثار تلفیقی، از جمله «بازی، شعر، نمایش»ها نشان می‌دهد که کودکان با توجه به توانایی و سبک‌های مختلف یادگیری‌شان (دیداری، گفتاری، حرکتی، شنیداری)، نقشی را در نمایش پذیرفته و با مشارکت و کوشایی، نمایش را به سرانجام می‌رسانند.



در این راستا بازی، شعر، نمایش ماه‌تی‌تی، کلاه‌تی‌تی که با الهام از ترانه‌های موجود در ادبیات شفاهی نوشته شده است، در یکی از مهدکودک‌ها مورد بررسی میدانی قرار گرفت.

ابتدا این بازی به صورت یک نثر ساده، برای تعدادی از بچه‌ها خوانده شد. در این شیوه، مربی گوینده و بچه‌ها شنونده صرف متن بوده و هیچ فعالیتی نداشته‌اند. در روش دیگر «ماه‌تی‌تی» به صورت یک نمایش موزون و ریتمیک، توسط تعداد دیگری

از خردسالان همان مهدکودک به اجرا درآمد. در این روش که از یک اثر تلفیقی (تلفیقی از بازی، شعر، نمایش و موسیقی) استفاده شد، کودکان نه تنها شنونده صرف نبوده‌اند، بلکه برای آماده‌سازی نمایش با یکدیگر ارتباط داشته‌اند و از شیوه‌های مختلف یادگیری (دیداری، گفتاری، حرکتی و شنیداری) بهره برده‌اند. آن‌ها هر کدام نقشی را در نمایش پذیرفته و با کوشایی و مشارکت، نمایشی را به سرانجام رسانده‌اند.

کودکان در این روش، در آماده‌سازی وسایل مورد نیاز از جمله ماهی‌ها، گل‌ها و سبزه‌ها، تلاش کرده‌اند. آن‌ها شادی و مهربانی را در حین نمایش آموخته‌اند و با همدلی و دوستی و همکاری، نمایش را به اجرا درآورده‌اند. آن‌ها به دلیل وجود فضای ریتمیک و دور بودن نمایش از کلام یکنواخت، پر از شادی و نشاط و تحرک شده‌اند. کودکان فرصت بروز توانایی‌های خود را یافته و به نحوی بهتر برای حضور در جمع آماده شده‌اند.

آن‌ها در حین تمرین نمایش، برقراری ارتباط اجتماعی، مسئولیت‌پذیری، مشارکت‌پذیری، تحمل آرای دیگران، رعایت حقوق خود و دیگران را نیز تمرین کرده‌اند.

کودک با دیدی دیگر به عناصر موجود در نمایش نگاه کرده است. همه آن‌ها چون موجوداتی زنده و مهربان جلوه کرده‌اند و نظرشان به پدیده‌های زیبای طبیعت جلب شده است.

بعد از پایان این دو شیوه (قصه‌گویی و اجرا)، از کودکان خواسته شد که آن چه از قصه و نمایشی که اجرا کرده‌اند، و یاد دارند، نقاشی کنند. با بررسی نقاشی‌ها، می‌توان به تفاوت میان تأثیر یک اثر تلفیقی موزون و آرایه همان اثر به صورت غیرتلفیقی و غیر موزون پی برد.

در جدول زیر، به بررسی موضوعاتی چون جان‌بخشی، بی‌توجهی، تنوع رنگ و تکرار در نقاشی‌های مربوط به دو روش (اجرای نمایشی تلفیقی و قصه‌خوانی غیرتلفیقی) پرداخته‌ایم. درصد مربوط به هر یک از موضوعات، نشان می‌دهد که اثر تلفیقی در جذب کودکان موفق‌تر بوده است.

عنوان	اجرای نمایش	خواندن قصه
جان‌بخشی	۹۰	۲۰
بی‌توجهی	۰	۲۵
تنوع رنگ	۸۰	۲۵
تکرار	۴۰	۴۵

کودکان به شعرهایی که در دل آن‌ها نوعی بازی و حرکت نهفته است و آنان می‌توانند در خواندن آن مشارکت کنند و بازی و فعالیت داشته باشند و آن را نمایش دهند، علاقه بیشتری نشان می‌دهند.

نقاشی‌های کودکان براساس یک قصه، با نقاشی‌های کودکان که ماجرای قصه را در قالبی تلفیقی (بازی، نمایش، شعر، موسیقی) دریافت کرده بودند، با حذف متغیرهای ملاحظه‌گر مقایسه شد و نتایج زیر به دست آمد:

- در نقاشی‌های حاصل از اثر تلفیقی، جان‌بخشی بیش از چهار برابر نقاشی‌های حاصل از اثر غیرتلفیقی بود

- در نقاشی‌های حاصل از اثر تلفیقی، تنوع رنگ چهار برابر نقاشی‌های حاصل از اثر غیرتلفیقی بود - مواردی چون بی‌توجهی و تکراری کار کردن، در اثر غیرتلفیقی به مراتب بیشتر از اثر تلفیقی بود. اگر چه در این تحقیق، از منابع و رسانه‌های متعدد بهره برده‌ام، بی‌شک محدودیت‌های انجام تحقیق دانشگاهی (زمان، منابع مالی، معیارهای اداری خاص و...)، بر کم و کیف این کار تأثیر گذاشته است. این پروژه تلاشی بود که در حد توان این‌جانب انجام شده است. بدون شک، توجه به کودکان و خلق آثار تلفیقی برای آنان، نیازمند تلاش وسیع‌تری است.

از آن جا که جای پای آثار تلفیقی در ادبیات شفاهی موجود است و هر استان و هر منطقه بازی‌ها، ترانه‌ها، ترانه‌های بازی و ترانه‌های نمایشی خاص خود را دارد، پژوهشگران و علاقه‌مندان می‌توانند با توجه به نیازهای کودک امروز و با بررسی و الهام از ادبیات شفاهی که منبع سرشاری از این گونه آثار است، آثاری نو، جذاب و ماندنی خلق کنند. بدین صورت، در قبال کمکی که این گونه ادبی به آن‌ها کرده است، ایشان نیز دین خود را نسبت به این منبع غنی ادا کرده، علاوه بر آشنا کردن کودکان امروز با ادبیات عامه، در حفظ و نگهداری این گونه ادبی نیز سهیم باشند. زیرا به گفته صادق هدایت: «این‌ها صدای درونی هر ملتی است و در ضمن سرچشمه الهامات بشر و ما در ادبیات و هنری زیبا محسوب می‌شود.»

نمونه‌ای از یک «بازی، شعر، نمایش» که در مهدکودک مورد بررسی میدانی قرار گرفته است.

ماه تی تی، کلاه تی تی

در این بازی تعدادی از بچه‌ها نقش غنچه را دارند و یکی از آن‌ها نقش ماه را. غنچه‌ها یکی یکی درباره چشمه، جوی آب و رود و... از ماه سؤال می‌کنند و ماه جواب می‌دهد. هدف از این بازی، شعر، نمایش (اپرای کودکانه) آشنایی کودکان با طبیعت و یادگیری چرخه آب است.

فعالیت در زمینه
موسیقی، سبب رشد
قوة تخیل و ایجاد
نظم عملی و ذهنی
و رشد خلاقیت و
سرانجام، موجب
رشد شناختی کودک
می‌شود. موسیقی
می‌تواند کودک را در
بهتر شنیدن و بهتر
تکلم کردن کمک کند.
موسیقی می‌تواند در
کنار همه رشته‌های
هنری قرار گیرد و
کودک را جذب قصه-
گویی، قصه‌خوانی،
نمایش و بازی‌های
کودکانه کند.



غنچه ۱	ماه تی تی
	کلاه تی تی
	وقتی به این جا رسیدی
	چشمه آب رو ندیدی؟
ماه	دیدم که زیر سنگ بود
	چشمه چه قدر قشنگ بود؟
	یواش یواش یواش او
	رفت و رسید به یک جو
تمام غنچه‌ها	وای وای تیش گرفتیم
	تشنه‌ایم آتیش گرفتیم
غنچه ۱	ماه تی تی
	کلاه تی تی
	وقتی به این جا رسیدی
	توی جوی آب رو ندیدی؟
ماه	دیدم که توی صحرا بود
	بیچاره خیلی تنها بود
	دوید و دوید زود زود
	رفت و رسید به یک رود
تمام غنچه‌ها	وای وای تیش گرفتیم
	تشنه‌ایم آتیش گرفتیم



غنچه ۳

کودک از طریق بازی
(چه به صورت آگاه
و چه ناخودآگاه)
مهر و علاقه، خشم
و کینه، تنش‌ها،
ناکامی‌ها، ناامنی‌ها،
ترس‌ها، آشفتگی‌ها و
سردرگمی‌های خودش
را به نمایش می‌گذارد.

ماه تی تی
کلاه تی تی

وقتی به این جا رسیدی
رود پر آب رو ندیدی؟
دیدم که غرق آب بود
مشغول پیچ و تاب بود
پایین و بالا می‌رفت
به سوی دریا می‌رفت
دریا خوب و مهربونه
مادر ابر و بارونه
حالا حالا مهمون می‌رسه
صدای بارون می‌رسه
خیس می‌شه باز دامن ما
غنچه پیراهن ما
غنچه بودیم وا می‌شیم
گل‌های زیبا می‌شیم
دست می‌زنند
آی غنچه غنچه غنچه
خیس شده باغ و باغچه

ماه

تمام غنچه‌ها

همه با هم

فهرست منابع

کتاب:

- ۱- اشمیت، ژاکلین: **مقدمه‌ای بر موسیقی درمانی**، مترجم: علی‌زاده محمدی، ناشر: مترجم ۱۳۷۱
- ۲- بازرگان، سیمین: **برنامه‌ریزی چند بعدی؛ ماتریس زندگی**، انتشارات مدرسه ۱۳۸۳
- ۳- بازرگان، سیمین: **کتاب کاربرگ کودک**، انتشارات مدرسه ۱۳۸۲
- ۴- بردبار، غلامرضا: **تعریف نوین ادبیات کودکان و نوجوانان**، ناشر: گل‌های محمدی، اصفهان ۱۳۸۰
- ۵- بیل، هینگ راث، لیدا، استیل ول؛ **نمایش خلاق در کلاس درس**، مترجم: علی حسن قاسمی، ناشر: انتخاب نو ۱۳۸۱
- ۶- پناهی سمنانی: **ترانه‌های ایران**، ناشر: مؤلف ۱۳۶۴
- ۷- چمبرز، دیویی: **قصه‌گویی و نمایش خلاق**، مترجم: ثریا قزل ایاغ، ناشر: مرکز نشر دانشگاهی تهران ۱۳۸۲

- ۸- خدایی خیاوی، سیامک: **روان‌شناسی بازی**، ناشر: احرار ۱۳۸۰
- ۹- سالم سودابه، محمدپور آیت‌الله: **آموزش موسیقی در مدارس دوره ابتدایی**، ناشر: مؤسسه فرهنگی منادی تربیت ۱۳۸۲

- ۱۰- سالم، سودابه: **رشد و تکامل موسیقی در کودکان از تولد تا ۶ سالگی**، آماده چاپ
- ۱۱- شریدان، ماری دون: **بازی در اوایل کودکی**، مترجم: مهدی سهرابی، عزت خداشناسی، ناشر: دانشگاه فردوسی مشهد ۱۳۸۰

- ۱۲- شعبان‌نژاد، افسانه: **بادبادک و کلاغه**، ناشر: به نشر ۱۳۸۱
- ۱۳- شعبان‌نژاد، افسانه: **باد، باد، بادبادک**، ناشر: زیتون ۱۳۸۰
- ۱۴- شعبان‌نژاد، افسانه: **قاصدک نرو**، ناشر: انتشارات مدرسه ۱۳۸۱
- ۱۵- شعبان‌نژاد، افسانه: **کلاغه کجاست، روی درخت**، ناشر: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان

- ۱۶- عمرانی، سید ابراهیم: **لالایی‌های ایران**، ناشر: پیوند نو ۱۳۸۱
- ۱۷- موتقی، هایده: **روان‌شناسی بازی**، ناشر: دانشگاه آزاد اسلامی کرج، آرین ویژه ۱۳۸۰
- ۱۸- مهجور، سیامک: **روان‌شناسی بازی**، ناشر: راهگشا ۱۳۷۰
- ۱۹- نورتون، دونا: **شناخت ادبیات کودکان: گونه‌ها و کاربردها از روزن چشم کودک**، مترجمان: منصوره راعی، ثریا قزل ایاغ، رضی هیرمندی، ابراهیم اقلیدی، حسین ابراهیمی (الوند)، زهره قایینی، محمد هادی محمدی، ناشر: قلمرو ۱۳۸۲
- ۲۰- وهمن، فریدون: **مقدمه کتاب فرهنگ مردم کرمان**، اثر لوریمر، تهران، نشر بنیاد فرهنگ ایران ۱۳۵۳
- ۲۱- هدایت، صادق: **نوشته‌های پراکنده**، ناشر: امیرکبیر

مقاله‌ها:

- ۱- اکبرلو، منوچهر: **تخیل در نمایش کودک**، کتاب ماه کودک و نوجوان، شماره ۹، سال ششم
- ۲- بازرگان، سیمین: **برنامه‌ریزی چند بعدی گامی در پیوند هنر و علم؛ کل‌نگری در بنیان‌های تمدن و هرمنوتیک در زندگی کودکان**، کتاب ماه کودک و نوجوان، شماره ۵۹
- ۳- بازرگان، سیمین: **هنر و علم و عرصه‌های آن در آثار خاص کودکان**، پژوهش‌نامه کودک و نوجوان

- ۴- بازرگانی، هنگامه: **اگر به او مجال دهیم**، کتاب ماه کودک و نوجوان، شماره ۹، سال ششم
- ۵- مانی قلم، مینا: **کودکان و شعر**، کتاب ماه کودک و نوجوان، سال هشتم، شماره اول
- ۶- معتمدی، ناهید: **نمایش کودک و نوجوان**، کتاب ماه کودک و نوجوان، شماره ۹، سال ششم
- ۷- مهدوی اصل، ناهید: **جایگاه بازی نمایشی در ادبیات ایران**، کتاب ماه کودک و نوجوان، شماره ۹، سال ششم

بازی به طور طبیعی
فعالیتی است که از
طریق آن، زمینه‌های
کشف و برقراری
ارتباط قوی با محیط
برای کودک فراهم
می‌شود. شعر و ترانه
به دلیل داشتن ریتم،
تکرار، جملات کوتاه
و موزون و موسیقی
نهفته در آن، سازگاری
بیشتری نسبت به
دیالوگ‌های رسمی با
دنیا و حال و هوای
کودکان دارد و نمایش
در ساده‌ترین و
کودکانه‌ترین شکل آن،
همان «وانمودبازی» یا
«خاله‌بازی» مرسوم
کودکان است که
الگوها و نقش زندگی
بزرگسالی از طریق آن
تمرین می‌شود